

I N N E H Å L L

- Sida 1 Längd, bredd, höjd, djup och tjocklek
" 2 Plastplåt men inte plastsmide
" 3 Termfrågor i urval
" 5 TNC 47 Bryggeriteknisk ordlista

Längd, bredd, höjd, djup och tjocklek

Om ett föremål har tre lätt urskiljbara huvuddimensioner kallas vanligen den största längd, den närmast störst bredd och den minsta tjocklek. Detta avser då det fall att ingen särskild orientering i rummet igenkänns som naturlig.

När en axel, t.ex. lodriktningen, är given och sammanfaller med en av huvuddimensionerna kallas denna ofta höjd och de andra får namnen längd och bredd (som t.ex. hos ett hus) eller tjocklek och bredd (t.ex. hos en bok).

När två axlar, t.ex. lodriktningen och en betraktares synriktning, är givna och sammanfaller med två av huvuddimensionerna kallas dessa ofta höjd och djup samt den tredje i regel bredd (som t.ex. hos en byrålåda).

Området inbjuder, som alla vet, till oklarheter och misstag. Möda har också lagts med på olika försök att skapa enhetlighet. En utredning av grundläggande begrepp ges i TNC 12:33. Standard finns för ritteknisk måttsättning m.m. Här skall några praktikfall av principiellt intresse tagas upp till behandling.

Ett hus har i det allmänna fallet endast en axel given i den betydelse som här avses, nämligen lodaxeln. De övriga huvuddimensionernas orientering i förhållande till en betraktare är ju obestämd. Det är därför naturligt att tala om hushöjd, husbredd och huslängd, varvid huslängden är större än husbredden. Detta gäller givetvis endast om huvuddimensionerna är lätt urskiljbara. Ett hus med komplicerad form kanske inte har någon husbredd alls, eller får sägas ha en största och en minsta husbredd.

När husets orientering är given i förhållande till en naturlig betraktelsepunkt är det vanligt att tala om husdjup. Enligt resonemanget ovan är ju då två axlar givna. Det typiska fallet är att huset tillsammans med andra hus bildar kvarter i ett bebyggt område. Betraktaren tänks stå på gatan utanför huset och hans synriktning sammanfaller med husdjupets utsträckningsriktning. Den häremot vinkelräta huvuddimensionen kallas nu huslängd. Detta är alltså oberoende

av vilket av måtten som är störst. Fallet utgör ett undantag från den inledningsvis nämnda regeln att ordet bredd skall användas jämsides med höjd och djup när två axlar är givna.

Ytterligare ett exempel skall hämtas från byggområdet. En diskbänk är en god illustration till det tvåaxliga fallet. Utsträckningen i en led är kanske 2 - 3 gånger större än i den andra leden. Beträktaren står normalt vänd mot den längre sidan. Benämningarna bredd och djup är givna av situationen, diskbänkens höjd är i sammanhanget ointressant. Det som komlicerar bilden är att diskbänksbeslaget kan vara pressat av tillklippta ämnen av rostfritt stålband vars bredd sammanfaller med den dimension hos det färdiga beslaget som kallas djup. Diskbänkens bredd motsvaras på samma sätt av stålbandets längdutsträckning. Troligen står man här inför ett olösligt benämningsproblem. Någonstans på vägen från stålband till beslag byter dimensionerna namn från längd till bredd och från bredd till djup.

Det ligger nära till hands att söka kringgå denna anledning till missförstånd genom att anlägga ett synsätt som är befriat från överväganden om ett naturligt system av axlar. De tre huvuddimensionerna skulle t.ex. konsekvent benämnas längd, bredd och höjd där längden alltid är det största måttet och höjden det minsta. Problemet uppstår emellertid i flera fall, t.ex. vid beskrivning av en samling föremål med gemensamt ursprung men olika proportioner. I en serie mattor av samma väv skulle dimensionen i varpled övergå från att kallas längd till att kallas bredd när måttet i varpriktningen blir mindre än i väftriktningen. Detta är för de flesta säkert onaturligt.

Någon patentröslösning skall alltså inte anvisas här. De tre första styckena i detta inlägg får gälla som TNCs rekommendation. Användaren måste själv vid varje enskilt tillfälle avgöra vilket av de tre angivna geometriska fallen som är tillämbart.

Plastplåt men inte plastsmide

Redan år 1944 avrådde TNC från uttryck analoga med plastplåt. Den gången rörde det sig om material som ebonit och bakelit, vilka ju i stor utsträckning ersatte metallplåt som apparathöljen m.m. Sambandet i detta avseende är väl under upplösning men ordet plastplåt verkar snarast att öka i frekvens. Byggområdet ger många belegg för den saken. Från samma håll stannar också ordet plastsmide.

Plåt är namnet på en endimensionellt bestämd formvara och ingår i serien film - folie - plåt där tjockleken skiljer varorna från varandra. Som namn på ett formbegrepp kan ordet plåt inte direkt ersättas av skiva. För serien duk - skiva - platta gäller nämligen att särtecknet är styvheten snarare än tjockleken. Därmed är sagt att ordet plastplåt inte är orimligt till sin uppbyggnad. Att förbehålla namnet på ett formbegrepp, t.ex. plåt, för en viss grupp av material, t.ex. metaller, är inte språkligt ekonomiskt. Sedan är det en annan sak att ordet plastskiva kanske oftare uttrycker det man vill ha sagt på ett bättre sätt.

Med ordet plastsmide förhåller det sig annorlunda. Smide står inte för ett formbegrepp men behandlas som om så vore fallet i denna sammansättning. Man avser nämligen detaljer av plast som liknar vissa smidda detaljer för galler m.m. Ordet plastsmide är alltså oegentligt uppbyggt och bör undvikas.

Termfrågor i urval

- väteförsprödning vätetets inverkan på t.ex. stål kan vara av två slag och leda till 1. fördröjt brott ("dröjbrott") och 2. sprödbrott (duktilt brott)
- svetsplan ordet plan har följande grundbetydelser:
1. plan, -en, -er 1.1 utkast, ritning o.d.
1.2 jämn (mark)yta: grus-
2. plan, -et, = 2.1 (underlag med) jämn yta
2.2 nivå: våningsplan
2.3 flygplan
En svetsplan kan innehålla program för svetsningsarbetets utförande.
Ett svetsplan kan vara ett underlag för arbetsstycket vid svetsning.
- innovation uppfinning eller konstruktion som leder till påtaglig ändring av ett företags produktutveckling eller produktinriktning
- clips ordet clip(s) bör förbehållas fastklämningsnipper för öron; hylsa är det korrekta ordet för tekniskt använda anslutningsdon av åsyftat utseende
- kulvert större rörledning, vanligen av betong, för avlopp eller för framdragande av gas-, vatten- eller elledningar under gata e.d.; även om överbyggd förbindelsegång
- strålkälla som likare i analogi med referensmaterial, referensyta m.fl. (TNC 38:133) bör strålkälla som används som likare vid jämförelse heta referensstrålkälla
- blinkers hos fordon finns blinkvisare, i vissa andra sammanhang kan blinkljus förekomma
- tvåkomponentlack här skall fogen inte markeras genom ett inskjutet s trots att sammansättningen är av typ (ab + c), jfr TNC 44:14; anledningen är att mellanleden är flerstavig och sista stavelsen betnad
- Senzimir-förzinkad stålplåt termen varmförzinkad plåt täcker denna företeelse jämte andra
- 5 x 5 m, 5 x 5 m² full tydlighet kräver skrivsättet 5 m x 5 m; dock är det alldeles tillräckligt att skriva 5 x 5 m såvida man inte avser t.ex. fem rutor av vardera fem kvadratmeters storlek
- slippmedel ordet är en djärv nybildning för E slip agent, medel som tillsätts för att få en hal (slipp-rig) yta hos t.ex. plaster
- blockning som motsvarighet till E blocking bör användas hopklibbning (SIS 16 01 00)

- midjebildning ordet beskriver väl det fenomen som förekommer vid bl.a. sprutning av plast och dragprovning, E necking
- prospektering F prospektion kan motsvaras av (geo)teknisk prospektering medan F exploration får sin motsvarighet i ekonomisk prospektering
- förbiströmningsmotor visserligen motsvaras E bypass pump av den den svenska termen förbiströmningspump men E bypass motor bör heta dubbelströmsmotor i anslutning till Flygförvaltningens terminologi; E turbofan motor heter på svenska turbofläktmotor
- cup head bult eller nit med huvud format som ett halvklot sägs ha kullrigt huvud
- honeycombkärna det är klart att E honeycomb bör översättas sandwichelement med bikaka eller cell beroende på sammanhanget; här är bikakskärna godtagbart för E sandwich är läget mer oklart; skikt är en god men inte alltid användbar motsvarighet; här kan element av sandwichtyp användas i avvaktan på närmare utredning
- strilprov vid förfarandet provning används arbetsstycket prov; strilprovning kan emellertid tolkas som provning av strilar, vilket inte avses och den fullständiga termen strilningsprovning får anses vara väl tung; bättre förslag avvaktas
- bifenyl, difenyl förleden di- reserveras enligt IUPAC för de fall då atomslag åsyftas varför bifenyl är den riktiga formen; att som framkastats göra en skillnad mellan bifenyl (bensenringarna är kopplade direkt) och difenyl (en annan grupp ligger mellan bensenringarna) är inte lämpligt
- datorisera det är osäkert om termen skall betyda databelandla eller utrusta med datamaskin m.m.; i den förra betydelsen är verbet att data möjligt medan formen datorera kan vara att föredraga i den senare
- hake, krok det torde inte vara ändamålsenligt att söka skapa skarpa definitionsgränser mellan dessa vardagliga ord
- enaxeltraktor ordet är bättre än det ibland använda trädgårdstraktor
- appendix använd hellre något av de svenska orden tilllägg och bihang
- sjömil, nautisk mil, distansminut en sjömil var ursprungligen liktydigt med en gammal geografisk mil (7420,44 m) men termen används numera även som synonym till nautisk mil (=distansminut, 1852 m); detta språkbruk bör dock undvikas

TNC 47 Bryggeriteknisk ordlista

TNC-Aktuellt 1971:3 presenterade den fyrspråkiga bryggeritekniska ordlista som utarbetats av civilingenjör Harald Thunæus i samråd med TNC och som utgivits under nummer 47 i TNC-serien. Redan vid presentationen kunde en positiv användarreaktion registreras. Terminologisektionen vid EECs central i Luxemburg hade vid jämförelse med andra bryggeritekniska ordlistor funnit att TNC 47 var överlägsen i både täckningen av området och skärpan i de utländska termmotsvarigheterna.

Under det halvår som förflutit sedan den rapporten avgavs kan Bryggeriteknisk ordlista utan överdrift sägas ha fortsatt sitt segertåg över facktidskrifternas recensionsspalter. Omdömen som imponerande, hög kvalitet, vetenskaplighet och språklig noggrannhet påträffas i de anmälningar som ägnats verket. Mottagandet i tyskspråkiga fackkretsar har varit närmast entusiastiskt och en rad svenska fackmän har betygat sin uppskattning av ordlistan.

Ur den i Berlin utgivna Tageszeitung für Brauerei 68(1971):137/138 kan följande utdrag anföras från en anmälan signerad SchB.

Seit ungefähr vierzig Jahren hat Harald Thunæus, der auch als Autor einer Geschichte des Bieres in Schweden, anderer historischer Aufsätze und technologischer Arbeiten einen Namen hat, Begriffe aus dem Brauwesen gesammelt.

Wie ausführlich die fremdsprachigen Erläuterungen sind, zeigt die deutsche Übersetzung des schwedischen Ausdrucks tunnbindare, für die drei verschiedene Berufsbezeichnungen aufgeführt werden: D Küfer m, Schäffler m, Böttcher m.

Man findet unter den deutschen Begriffen kaum einen, der nicht auch in der Landessprache üblich ist, was für die Gewissenhaftigkeit und die sprachliche Genauigkeit der Herausgeber ein hohes Zeugnis ablegt.

Begrüßenswert ist es, dass Eigennamen, die sich im Braugewerbe eingebürgert haben, auf die Persönlichkeit zurückgeführt werden. Für Julius Saladin, Nic. Jos. Galland, Carl Joseph Balling usw. werden die Lebensdaten angegeben und eine kurze Schilderung ihrer Erfindungen oder Bedeutung für den heutigen Sprachgebrauch aufgeführt. So ist dieses Werk, das auch durch seinen Einband zu gutem Gebrauch bestimmt ist, nicht zuletzt seines alphabetischen Registers in den drei Hauptsprachen wegen rundum zu empfehlen. Es trägt zur Verständigung bei und bringt uns die Fachsprache unserer schwedischen Kollegen näher.

Tidskrift för Dokumentation har låtit det bekanta bryggarnamnet C-G Sandwall granska ordlistan. I hans anmälan läser man bl.a. följande.

Förteckningen över de termer, som förekommer inom bryggeriindustrin, är synnerligen utförlig. I stor utsträckning har upptagits också sådana som på grund av en ändrad teknisk utrustning och nyare metoder sällan kommer till användning.

TNC 47, Bryggeriteknisk ordlista, fyller emellertid, för att använda ett icke alltid lika väl motiverat uttryck, "ett länge känt behov".

I en tid av alltmer accentuerat internationellt samarbete på bryggeriteknikens område torde den komma att flitigt användas av många tekniker både inom och utom Sverige med anknytning till bryggeriindustrin.

Även Industriell Teknik har observerat Bryggeriteknisk ordlista. Signaturen B.T. har övervägande lovord att komma med.

Ordlistans omfång är imponerande och de olika termernas motsvarigheter på tyska, engelska och franska bör vara av betydande värde för den som läser utländsk litteratur eller är skribent på brygg-området.

Angivandet av genus för de tyska och franska orden är ett gott grepp, och det skulle inte skadat att även de svenska fått genusbeteckning. Ett ord som saknas är "back". Det finns nu endast undanskymt. Beträffande definitioner skulle förslagsvis ordet pall avse "plan med underslag för transporter med gaffeltruck" istället för "skiva av trä ...". Tryckfel har ej helt kunnat undvikas.

Bortsett från nämnda obetydliga brister är boken beundransvärd såväl ifråga om uppställning som innehåll och den bör bli av stort gagn för den som har intresse för den förträffliga dryck som definieras: "av grodd spannmål, vanligen korn, stundom under tillsats av annat stärkelsehaltigt material eller socker, samt av humle tillverkad och med speciella jästarter förjäst, kolsyrehaltig och skummande dryck".